

KOMMANDØR HAMMER IN MEMORIAM

Af kaptajn *Ingvard Olsen*

Den 25. februar 1955 var det 100 år siden, at kommandør Hammer, en af de søofficerer, der var med til at skabe grundlaget for de grønlandske kyster og fjordes nu så gode og i høj grad nyttige kortlægning, blev født.

Rørd Regnar Johannes Hammer blev født i Wyck på Føhr som søn af den fra Vesterhavsoernes forsvar i 1864 kendte kaptajn *O. C. Hammer*, som da var krydstold- samt fyr- og vagerinspektør på monarkiets vestkyst, og efter som kadet at have gennemgået søofficersskolen, blev Rørd Hammer i 1875 udnævnt til sekondløjtnant i søofficerskorpset.

Han var derpå udkommanderet med korvetten »*Dagmar*« på en middelhavsrejse og med skonnerten »*Fylla*« på islandstogt, hvorpå han blev udset til at ledsage den senere kommandør *Bildsøe*, daværende premierløjtnant *J. A. D. Jensen*, på en undersøgelsesrejse i Vestgrønland.

Den 30. marts 1879 forlod de to officerer sammen med cand. polyt. *A. N. Kornerup* som ekspeditionens tredie medlem København med Den grønlandske Handels bark »*Ceres*«, som efter en måneds rejse nåede ind til Holsteinsborg. Her gik man straks i gang med ekspeditionens forberedende arbejde og begyndte den 16. maj en konebådsrejse nord efter, og i løbet af sommeren berejstes og kortlagdes det da, med undtagelse af den yderste kyststrækning, både i geografisk og geologisk henseende næsten helt ukendte land med de dybe fjorde mellem Holsteinsborg og udstedet Kangatsiaq, ligesom der under et ophold ved Egedesminde optoges et mere detailleret kort over øgruppen Bunke Ejland. Endvidere foretoges fra bunden af Nagsugtoqfjorden en tur ind til indlandsisen. Det var iøvrigt på denne rejse, at Kornerup blev syg og i temmelig lidende tilstand måtte transporteres i åben båd den omkring 43 mil lange strækning fra bunden af Nagsugtoqfjorden til Egedesminde, hvorfra han sammen med premierløjtnant Jensen vendte hjem, medens Hammer belavede sig på at tage vinterkvarter i Jakobshavn for herfra at foretage forskellige isundersøgelser- og opmålingsekspeditioner i løbet af vinteren.

Han afrejste den 7. september 1879 øst på i Diskobugten for med konebåd fra Claus-havn at berejse den del af Jakobshavn Isfjord, som kaldtes Tasiussaq, men en meget tidligt indtrædende vinter nødsagede ham til allerede efter et par ugers forløb at søge til Jakobshavn, hvorfra han gjorde en tur med konebåd nordefter langs kysten og derefter vendte tilbage til Jakobshavn, hvor han gik i vinterkvarter.

Han foretog derpå i løbet af vinteren forskellige undersøgelser i Jakobshavn Isfjord og startede sidst i januar en rejse med hundeslæde nord på til Umanak, hvorfra han vendte tilbage efter et par ugers forløb for at tage kvarter i Claushavn. Herfra foretog han forskellige slæderejser til omegnen og indlandsisen, hvorunder han optog et kort over kyststrækningen og fjordene fra $68^{\circ} 40'$ til $69^{\circ} 30'$ n.br.

I april 1880 foretog Hammer dernæst en slæderejse til indlandsisen ved Jakobshavn Isfjord for at fortsætte observationerne over isens fremadskridende bevægelse, og henimod månedens slutning påbegyndtes en rejse, dels med hundeslæde og dels med båd, til Egedesminde for at fuldføre et i efteråret optaget detailkort over indsejlingen til denne koloni. Efter fuldførelsen af dette arbejde rejste han tilbage til Claushavn, hvorfra han foretog en sidste slæderejse til de indre farvande og indlandsisen i Tasiussaq.

Efter at isen i begyndelsen af maj var begyndt at gå tilsøs og blive ufarbar på fjordene, påbegyndte han en bådrejse langs kysterne og mødte den 24. maj ved udstedet Sarqaq i Vaigattet assistent *Steenstrup*, under hvis ledelse det var hensigten at foretage geologiske og geografiske undersøgelser i Vaigattet, på Hareøen og langs den vestlige og ubeboede kyst af Disko samt de i denne værende fjorde. Som sin del af dette arbejde overtog Hammer optagelsen af kort over de berejste strækninger, og det lykkedes ham i de tre sammenhængende sommermåneder juni, juli og august ved astronomiske og terrestiske observationer at samle materiale til et kort over territoriet.

Sommeren havde været kold og tåget, vinteren indtraf meget tidligt, og allerede i midten af august var landet overalt dækket med sne. Den 20. august nåede Steenstrup og Hammer frem til Godhavn, hvor man traf på en amerikansk nordpolsekspedition under ledelse af dragonløjtnant *Done*.

Ekspeditionens skib var indkommet til Godhavn på grund af havarier, men man havde til hensigt efter fornødne reparationer endnu samme efterår at trænge så langt frem mod nord som muligt for at landsætte folk, bygge huse og udlægge depoter, hvorefter det var hensigten med hundeslæder at arbejde sig videre frem, om muligt til selve Nordpolen. Under skibets reparation i Godhavn viste det sig imidlertid, at det var blevet så usødygtigt, at man måtte være glad ved at få det repareret så vidt, at det kunne holde til en omgående hjemrejse, medens al videre fremtrængen nordpå med det måtte opgives. Da man således ikke kunne komme videre, blev to af ekspeditionens medlemmer efterladte i Ritenbenk for med hundeslæde herfra at trænge videre frem i løbet af vinteren op langs kysten, hvor løjtnant Done det efterfølgende år med et bedre skib ville tage dem op og videreføre planen om fremtrængen til Nordpolen, men forsøget blev, så vidt vides, ikke gentaget.

I slutningen af august foretog Steenstrup og Hammer endnu en rejse til indlandsisen ved Jakobshavns Isfjord, inden de den 4. september i Ritenbenk gik om bord i »Ceres«

Kommandør Hammer

for at vende hjem. Barken forlod Godhavn den 18. september og nåede efter en stormfuld rejse København den 6. november 1880.

Da der i 1883 endnu manglede nogle partier af Vestkysten, før det kunne siges, at denne var undersøgt, idet man savnede strækningerne mellem Jakobshavn og Ritenbenk og mellem Egedesminde og Christianshåb, for at kortet over Nordgrønland kunne være fuldstændigt, blev det besluttet, at Hammer, som selv havde opmålt de tilgrænsende farvande og kyster, med assistance af geologen cand. polyt. *Sylow* og reserveløjtnant *Larsen* skulle foretage en hovedsagelig geografisk ekspedition, hvis hovedformål altså var kort-

lægning og ved siden heraf i geologisk henseende at undersøge landet.

Ekspeditionen forlod København den 6. maj med Handelsens brig »*Lucinde*« og nåede efter en forholdsvis heldig overrejse, herunder passeredes megen is i Davisstrædet, Ritenbenk den 16. juni. At rejsen tog forholdsvis lang tid skyldtes de det år særlig uheldige isforhold, idet der til trods for, at vinteren havde været mild i Diskobugten, stødtes på tæt sammenpakket is allerede udfør Rifkol. Isen havde holdt sig usædvanlig længe langs kysterne og forhindrede endnu midt i juni al samfærdsel mellem kolonierne. I Diskobugten, hvor endog forårsposten, som ellers med kajaker fra Sydgrønland plejede at nå op midt i maj, endnu ikke var ankommet, havde man som følge af den megen is da heller ikke ventet skib endnu og var her i juni ganske uden efterretninger fra Danmark eller den øvrige verden siden juli det foregående år.

Hammers rejser foretoges som sædvanlig med en besætning af grønlændere i en konebåd, fyldt med proviant, telte, soveposer og instrumenter; hvad angår disse havde det iøvrigt på overrejsen vist sig, at de medbragte kronometre var alt andet end pålidelige, således at det blev nødvendigt at basere opmålingen hovedsagelig på triangulation og terrestriske målinger, støttede ved breddeobservationer målte over kunstig horisont ved circummeridiane højder.

Det lykkedes i løbet af sommeren at berejse så godt som hele terrainet. Vel hindrede regn og tåge en 14 dages tid midt på sommeren alle observationer, men i resten af tiden var vejret godt, og det lykkedes at få samlet materiale til et kort over Arveprinsens Ejland med fastlandet øst herfor, over Sydostbugten samt øerne og kysten herfra til Egedesminde og videre sydefter til Kangatsiaq, således at kortet over Nordgrønland derved på nogle fjorde nær var fuldstændigt fra Holsteinsborg til Prøven; yderligere blev der

samlet materiale til et specialkort over indsejlingen til Ritenbenk, ligesom ekspeditionen hjembragte en del mineralogiske, botaniske og arkæologiske samlinger.

I sine mere almene betragtninger over ekspeditionens forløb beretter Hammer, at der er mange tillokkelser ved rejser heroppe, og da først og fremmest det frie, ubundne liv. Grønlænderne betegner han som i reglen rigtig flinke folk at have med at gøre, omend der med deres mangel på civilisation følger en del ulemper, særligt deres griseri, men de er dog i denne retning langt fra så slemme, som de bliver gjorte til, oplyser han. Videre fortæller han, at de i reglen er meget opvakte, kvikke folk, altid oplagte til spøg, arbejdede flinkt og villigt, især ved årerne, og han er forbavset over de lange strækninger, de kan ro uden at klage eller blive trætte, men de kan ikke lide, at man taler hårdt til dem, og man må aldrig bringe dem for langt fra deres hjem, idet de i så tilfælde kommer til at lide af hjemve og bliver melankolske.

Han beretter også, at et karakteristisk træk for datidens grønlandere var deres, som en naturlig følge af de storslåede naturforhold og den megen ensomhed, som de til daglig var udsatte for, store overtro, der kom frem på mange måder. Indlandsisen havde de en vis rædsel for, idet de troede, at der huserede onde ånder derinde, og de var derfor meget uvillige til at ledsage europæere derind, og mange forbjerger og fjelde turde de ikke passere uden at ofre til fjeldets gud; som kristne skammede de sig vel herover indbyrdes og særlig overfor de danske, men i smug ofrede de alle og søgte under en eller anden spøg at få de danske til at gøre det samme.

Hammer besøgte også en hule, der havde været beboet af en såkaldt qivitoq. Hulen fandtes i en klipperevne på en meget afsides liggende ø, og i den ene ende af den lå endnu rester af et mosleje, og ligeledes fandtes en del aske på ildstedet. Nogle skridt fra denne hule fandtes en anden, hvor beboeren havde begravet sig selv, da han havde følt døden nærme sig. I denne hule fandtes ikke andet end den døde skelet, men da hulen en snes år tidligere var blevet fundet af doktor *Pfaff*, lå manden endnu iført sin sælskindspels på et leje af mos, og ved siden af ham fandtes endnu rester af ryper og bær som viste, at han ikke var død af sult; indgangen til begravelsespladsen havde han selv lukket indefra med en sten. Grønlænderne fortalte, at manden i tre år havde levet på denne måde efter at han havde forladt sin familie, da hans fader havde giftet sig med den pige, som han selv skulle have haft bryllup med.

Betegnelsen »qivitoq« dækker et menneske, som af en eller anden grund er blevet ked af samfundet og derfor er gået ud i fjeldene og har levet alene og afsides udelukkende af, hvad han kunne skaffe sig med sine hænder. Grønlænderne kendte på den tid slet ikke til selvmord, og i tilfælde, hvor andre mennesker af en eller anden grund søgte døden for egen hånd, greb en grønlander til at blive qivitoq. Han opsøgte sig da en eller anden klippehule på et meget afsides liggende sted og skaffede sig føde ved dels at indsamle bær eller ved at ihjelslå ryper og andre fugle med sten, dels ved at fange fisk med de bare

hænder, ja undertiden rensdyr, som han lagde sig i baghold for; mange gange tvang nøden dog en sådan mand til at søge ned til menneskelige boliger, men da kun om nat-ten og kun for at stjæle.

Grønlanderne betragtede en sådan qivitoq som et overnaturligt væsen og var meget bange for ham. Når de kunne komme af sted med det og kunne være flere om det, gjorde de ligefrem jagt på ham og slog ham ihjel, for at han ikke skulle forgøre deres fangst for dem; det var dog meget vanskeligt at få ram på en qivitoq, idet hans daglige færden i fjeldene gjorde ham meget lettere tilbends end de andre, så at han endog kunne klatre op på stejle steder, hvor ingen andre kunne følge ham.

Efter afsluttet arbejde gik Hammers ekspedition den 6. september om bord i briggen »Peru« og ankom den 10. oktober 1883 til København, og i den efterfølgende halve snes år var Hammer, der under sine grønlandsophold havde vist fremragende evner som opmåler, leder af opmålingen i de hjemlige farvande.

Det er ikke hensigten her at komme ind på den indsats, som Hammer – der endnu en-gang kom til Grønland, nemlig i 1895 som fører af Den grønlandske Handels skruebark »Hvidbjørnen«, der under et havskælv forliste i isen ved Nunarssuit i nærheden af Juli-anehåb den 12. april samme år – gennem et langt liv øvede som søofficer, men nogle få oplysninger i så henseende bør følge omtalen af hans virke på Grønland.

Efter i 1890 at være udnævnt til kaptajn var han bl. a. chef for skonnerten »Absalon« på isbrydning i danske farvande, næstkommanderende ved søofficersskolen, afdelings-
chef ved søkortarkivet, chef for skonnerten »Diana« på søopmåling ved Island og chef for krydseren »Hekla« sammesteds.

I 1902 udnævntes han til kommandør og var fra året efter chef for den nyoprettede
marineofficeresskole samtidig med, at han på sommertogter var chef for forskellige
torpedobåde og panserskibe, inden han i 1910 blev ekvipagemester på Holmen.

Efter i 1915 at være faldet for aldersgrænsen blev han antaget til midlertidig tjeneste,
den 1. august samme år sendtes han som marineministeriets repræsentant til England med
et dampskib, der overførte ligene af de omkomne fra den engelske undervandsbåd
HMS Thetis, som efter at være grundstødt i Sundet blev beskudt og ødelagt af tyske torpedo-
både.

Han bør også nævnes som mangeårigt medlem af bestyrelsen for foreningen De danske
havsøer og næstformand i Dansk røde Kors, og han var fra 1910–21 formand for
Det grønlandske Selskab.

Kommandør Hammer, der ved sin indsats som leder af opmålinger såvel ved Grøn-
land og Island som i de hjemlige farvande skabte sig et smukt navn i vor søopmålings-
historie, var dekoreret med kommandørkorset af 1. grad af Dannebrog og dannebrogss-
olovkors; han døde den 16. maj 1930 efter nogle års svagelighed og ligger
begravet på Holmens kirkegård.